

Nr 1364

Av herr **Bohman m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 187, om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236).

(Lika lydande med motion nr 1583 i Andra kammaren)

I proposition 1970: 187 föreslås att riksdagen godkänner av Kungl. Maj:t meddelade förordnanden om tillämpning av allmänna prisregleringslagen. Nämnade förordnande avser kungörelse den 28 augusti 1970 om prisstopp på viktigare livsmedel respektive kungörelse den 9 oktober 1970 om allmänt prisstopp.

Utgångsläget inför 1970 för den svenska ekonomin kännetecknades av vissa spänningar. Dessa gjorde sig gällande på arbetsmarknaden med betydande efterfrågeöverskott inom vissa sektorer och regioner av vårt land. Även varu- och tjänsteutbytet med utlandet utvecklades på ett otillfredsställande sätt. Slutligen kunde man återfinna en betydande press uppåt på priser och kostnader.

Dessa tendenser till en generellt sett för hög efterfrågan kom att bestå under hela första hälften av 1970 eftersom effektiva finanspolitiska motåtgärder inte vidtogs. De krav på åtgärder på den ekonomiska politikens och näringspolitikens område som framfördes av moderata samlingspartiet vid ett flertal tillfällen och som syftade till att få till stånd en dämpning av det generella efterfrågetrycket i den svenska ekonomin avvisades således helt av regeringen. Härigenom kom vi att drabbas internationellt sett mycket hårt av inflationen. Av 21 länder låg Sverige under perioden juni 1969—juni 1970 på tredje plats efter Island och Japan vad det gäller procentuell ökning av konsumentprisindex.

I ett pressmeddelande från statens pris- och kartellnämnd den 26 augusti 1970 redovisades att för vissa jordbruksprodukter både parti- och konsumentpriserna blivit högre än vad som direkt föranletts av ändringarna i jordbruksregleringen den 1 juli. Detta skulle enligt SPK bero på ökade marginaler i förädlings- och distributionsleden, varjämte även momsens medverkat. Hur de höjda förädlings- och handelsmarginalerna förhöll sig till eventuella kostnadsökningar kunde dock från nämndens sida inte bedömas med säkerhet. SPK noterade dock att prisändringen i både parti- och detaljhandelsledet varit påfallande stor för vissa varor, däribland ost,

och i detaljhandeln på vissa orter även för övriga mejerivaror och margarin. Med anledning av innehållet i detta pressmeddelande och med motiveringen att det inte skulle finnas godtagbara skäl för prisstegringarna på ifrågavarande varor beslöt regeringen om prisstopp på vissa livsmedel fr. o. m. den 31 augusti 1970.

Med anledning av regeringens beslut om det partiella prisstoppet tillsatte moderata samlingspartiet den 31 augusti 1970 en arbetsgrupp som skulle ha till uppgift att undersöka huruvida det fanns någon grund för påståendet att det inte fanns »godtagbara» skäl för prishöjningarna. Den 14 september 1970 förelåg arbetsgruppens rapport färdig. Av den framgick att prisstegringarna på de berörda varorna icke ens medgivit full täckning för de kostnadshöjningar som inträffat. Däremot visade utredningens resultat att vi vid den tidpunkten hade en inflatorisk utveckling i vårt land som var betydligt allvarligare än i flertalet andra länder. Rapporten visade också att det partiella prisstoppet skulle åsamka jordbruket ett betydande inkomstbortfall. Utredningens slutsatser tillbakavisades inte av regeringen.

Den 9 oktober 1970 utfärdade Kungl. Maj:t, som förut berörts, kungörelse om allmänt prisstopp. Som motiv härför åberopades att det i början av oktober 1970 framkom att betydande prisstegringar kunde väntas eller, såsom för vissa hushållskapitalvaror, redan hade beslutats.

Den allmänna prisregleringslagen kan endast sättas i kraft — förutom vid krig eller krigsfara — om det av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. I propositionen 1956: 147 säger departementschefen statsrådet Sträng att »prisreglering vid sidan av krigs- och krigsfarefallen förutsätter ett påtagligt krisläge med otvetydig fara för en inflationistisk prisstegring». Mera måttliga prisstegringar kan alltså inte anses uppfylla förutsättningarna för att prisregleringslagen skall kunna sättas i kraft. Detta har kanske kommit klarast till uttryck i bankoutskottets så sent som i maj månad godtagna utlåtande 1970: 15 där majoriteten säger: »Ett dylikt bör därför ifrågakomma endast i extraordinära situationer, där de inflatoriska krafterna är så starka att ekonomisk-politiska åtgärder av generellt slag inte är tillräckligt verkningsfulla. Det är också blott i sådana speciella fall som — i Sverige och andra länder — mera genomgripande regleringar av priser och löner genomförts.» Liknande betraktelsesätt återfinnes i priskontrollutredningens betänkande »Konkurrens och priser» (SOU 1955: 45). Där sägs det nämligen att prisreglering borde tillgripas endast under extraordinära förhållanden. Däremot borde enligt utredningen priskontroll inte användas vid en företrädesvis inhemskt betingad inflation.

Generellt skall följande rekvisit vara uppfyllda för att allmänna prisregleringslagen skall kunna tillämpas: att fara för en inflationistisk prisstegring föreligger, att ekonomiska åtgärder av generellt slag vidtagits men att de visar sig inte vara verkningsfulla.

Vid tidpunkten för införandet av det partiella prisstoppet på livsmedel var den inflationistiska utvecklingen alldeles påtaglig. Till stor del berodde detta på att tillräckliga generella ekonomisk-politiska åtgärder inte vidtagits av regeringen. Prisstoppet kom således att användas som ett substitut för och inte som ett komplement till en effektiv ekonomisk politik. Den allmänna prisregleringslagen är uppenbarligen inte avsedd att tillämpas på detta sätt.

Regeringens motiv för att införa prisstoppet på livsmedel var att höjningarna av livsmedelspriserna var »svårförklarliga» och att regeringen därför omedelbart måste ingripa. Att prishöjningarna i själva verket var en följd av en allmän inflationistisk utveckling ville regeringen då inte erkänna. Tvärtom påstod statsministern i en utfrågning i TV 1 den 31 augusti att den allmänna ekonomin utvecklades på ett tillfredsställande sätt men att trots detta ett prisstopp var motiverat. Den lagtolkning som statsministern hävdade kan inte godtagas. I nu föreliggande proposition har regeringen själv underkänt denna. Det görs nu gällande att Kungl. Maj:t i då rådande situation fann »att betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket».

I bankoutskottets utlåtande 1970: 15 sägs att »erfarenheten visar att ett allmänt pris- och lönestopp, även om det är av temporär natur, kan få allvarliga negativa konsekvenser för samhällsekonomin». Detsamma kan, som framgår av den promemoria som utarbetades av den inom handelsdepartementet år 1965 tillsatta »arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor», sägas även om endast priserna låses.

Arbetsgruppen hävdar att en prisreglering sannolikt skulle få det *nuvarande varuurläget att minska*. Vill man göra regleringen effektiv, »räcker det nämligen inte med att reglera själva priserna, eftersom företagen kan kringgå en sådan åtgärd och sänka sina kostnader genom att försämra varornas kvalitet, förenkla modellerna eller minska servicen».

En prisreglering leder också enligt gruppen till en kraftigt ökad samverkan i prisfrågor mellan företagen. Härigenom uppstår betydande risk för *minskad konkurrens*. Arbetsgruppen anser också att en reglering kan få en *prisuppehållande verkan*, eftersom företagare som i annat fall skulle ha genomfört prissänkningar avstår från dessa för att undvika svårigheter att senare erhålla kompensation för kostnadsökningen. Andra negativa verkningar som redovisas är *snedvridning av produktion och varuförsörjning, förmån för utländska företag och minskad utvecklingstakt*.

Att statlig prisreglering är ägnad att medföra allvarliga konsekvenser för samhällsekonomin är alltså obestridligt. Bl. a. på grund härav har prisregleringslagen utformats som en beredskapslag med ransoneringslagen och förfogandelagen som mönster avsedd att komma i fråga under alldeles extraordinära förhållanden. Det är därför av synnerlig vikt för landets

ekonomi att prisstoppet avvecklas så snart ske kan. I avvaktan härpå bör prisstoppreglerna tillämpas på sådant sätt att olägenheterna begränsas. Mest betydelsefullt är dock att den ekonomiska politiken bedrivs med en sådan fasthet att de bakomliggande orsakerna till de kraftiga prisstegringarna bekämpas. Detta har tidigare i höst hävdats i våra motioner I: 1285 och II: 1505 samt I: 1286 och II: 1506.

De speciella förhållanden under vilka prisregleringslagen för närvarande tillämpas och den omständigheten att prisstoppbestämmelserna gäller till längst den 31 mars 1971 motiverar enligt vår mening en flexibel tillämpning som syftar till att undvika att SPK belastas med ett orimligt antal dispensansökningar rörande sådana prisändringar för vilka övertygande skäl kan åberopas — exempelvis importerade varor och genomslag av ändrade inhemska indirekta skatter. SPK skulle därigenom med i stort sett bibehållen personalstyrka kunna fullgöra sin uppgift som konsumentupplysare. Det är också angeläget att vid prisstoppets upphävande icke sådana tröskeleffekter uppkommer som kan försvåra en övergång till normala förhållanden. Med hänsyn härtill bör Kungl. Maj:t ge SPK sådana generellt syftande direktiv för den prisreglerande verksamheten att den — utan att dess effekt försämras — kan utövas på smidigaste möjliga sätt.

Med denna allmänna målsättning är det också angeläget att prisregleringen är så generell som möjligt. Det allmänna prisstoppet omfattar i princip samtliga varor och tjänster. Dock har undantag gjorts för taxa eller avgift som fastställs av statlig eller kommunal myndighet med undantag av eltaxa. Enligt vår mening saknas fog för ett sådant undantag. Den offentliga sektorn bör ålägga sig samma restriktivitet som den enskilda sektorn. Detta gäller framför allt i de fall där direkta konkurrensförhållanden råder mellan enskild och offentlig verksamhet. Anledning finns därför att utvidga prisstoppet till att även avse de affärsdrivande statliga verken.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen vid behandling av proposition nr 187 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionen anföres rörande prisstoppbestämmelsernas tillämpning.

Stockholm den 24 november 1970

<i>Gösta Bohman (m)</i>	<i>Carl Eskilsson (m)</i>	<i>Allan Hernelius (m)</i>
<i>Gösta Jacobsson (m)</i>	<i>Rolf Kaijser (m)</i>	<i>N. Yngve Nilsson (m)</i>
<i>Ragnar Sveningsson (m)</i>		<i>G. Ivar Virgin (m)</i>
